

Vælgerne i tvivl

Ved kommunalvalg beslutter mange vælgere sig i sidste øjeblik, fordi de ikke kan stemme som ved folketingsvalg, skriver adjunkt Roger Buch Jensen, Odense Universitet.

Danmark er kendt som et land præget af politisk konsensus. Det gælder ikke mindst dansk kommunalpolitik. Så hvorfor overhovedet interessere sig for kommunalvalg – politikerne er jo alligevel enige, når det kommer til stykket. De bliver op til kommunalvalget nærmest uenige af høflighed over for vælgerne. I den kommunalpolitiske hverdag arbejdes der som regel fredeligt og bredt sammen.

En sådan opfattelse møder man ikke sjældent, hvis man diskuterer kommunalpolitik med såkaldte - »almindelige mennesker«, men så sandelig også, hvis man diskuterer med mange kommunalpolitikere! Som svar til opfattelsen kunne der siges en masse om de politiske forskelle, der faktisk eksisterer, om at demokratiet er et ringe politisk system – men det mindst ringe – og om valgenes vigtighed for demokratiet. En sådan argumentation skal ikke fremføres her. Derimod skal der argumenteres for, at kommunalvalg faktisk er spændende – i sig selv.

Dette gøres ved at plukke nogle spændende resultater fra den første bog, som systematisk studerer danske kommunalvalg fra mange forskellige vinkler. Bogen udkommer i efteråret på Odense Universitets-

forlag og er redigeret af Jørgen Elklit, Aarhus Universitet og Roger Buch Jensen, Odense Universitet. Bogen hedder slet og ret *Kommunalvalg*.

De hjemløse vælgere

Kommunalvalget er først og fremmest spændende, fordi vælgerne er langt mere i tvivl under et kommunalvalg end under et folketingsvalg. Ved folketingsvalg har hele 75% af vælgerne som regel besluttet sig, allerede inden valget udskrives. Ved kommunalvalgene er det derimod færre - i 1993 kun cirka 60%, som beslutter sig så tidligt. Ved kommunalvalget i 1993 besluttede 1,7 mio. vælgere sig før valgkampen, mens 1,2 mio. besluttede sig under valgkampen og heraf hele 300.000 på selv valgdagen. En væsentlig forklaring på denne tvivl hos vælgerne er, at mange vælgere ved kommunalvalget bliver »hjemløse«. Kun de tre store partier: Socialdemokratiet, Venstre og Det Konservative Folkeparti stiller op overalt i landets 275 kommuner. De øvrige partier opstiller i 60-200 kommuner. Mange vælgere kan altså ikke – selv om de vil – stemme på det parti, de normalt stemmer på ved folketingsvalg.

Kandidaternes antal og kvalitet

Antallet af kandidater ved kommunalvalg er faldet siden 1960'erne, hvor der var mere end 35.000 kandidater. Et foreløbigt lavpunkt blev nået i 1993 med 17.699 kandidater. Faldet er sket i to tempi. Først som et kraftigt fald i forbindelse med kommunalreformen, der betød en halvering af antallet af mandater, som skulle besættes: Fra 10.000 til cirka 4.700 mandater.

Dette betød umiddelbart en halvering af kandidaternes chance for valg, og mange kandidater valgte formentlig derfor at sig nej til at stille op. Efter Folketingets såkaldte jordskredsvalg i 1973, de mange nye partier, som opstod, og ældre partier, som blev revitaliserede, steg antallet af kandidater i 1974 til cirka 24.000 og lå på dette højere niveau frem til 1981. Kandidattallet faldt herefter ved de tre efterfølgende valg. Udviklingen er dog ikke så dramatisk, som den store offentlige opmærksomhed kunne indikere. Ved kommunalreformen blev antallet af mandater halveret, og først i 1993 var kandidattallet halveret. Set i forhold til antallet af mandater og antallet af kommuner var der faktisk flere kandidater i 1993 end i 1960'erne. Der var 33 kandidater pr. kommune i 1966 mod 64 kandidater pr. kommune i 1993 og 3,6 kandidater pr. mandat i 1966 mod 3,8 kandidater pr. mandat i 1993.

Mindst lige så interessant som diskussionen af kvantitet er spørgsmålet om kandidaternes kvalitet, eksempelvis de mange diskussioner om, at der i kommunalbestyrelserne – set i forhold til befolkningen – populært sagt er for mange midaldrende mænd med offentlig ansættelse. De forskellige skævheder, som kan findes, er karakteriseret ved, at skævhederne vokser, dvs. er kumulative. Eksempelvis falder andelen af kvinder for hvert trin, som tages op ad rekrutteringspyramiden: Partimedlem, kandidat, kommunalbestyrelsesmedlem og borgmester. At der er få kvinder i danske kommunalbestyrelser skyldes såvel kvinders eget fravalg som partiernes udvælgelse og rangordning af kandidaterne og vælgernes fravalg af kvinder. I international målestok er der dog forholdsvis mange kvinder i kommunalbestyrelserne.

Partiernes valgkampagner

Valgkampen er på mange måder en ulige kamp. Nogle lokale partiorganisationer har hundredtusindvis af kroner til rådighed, mens andre intet valgbudget har. De socialdemokratiske partiforeninger er topscorere med næsten 60.000 kr. i gennemsnit til valgkampen, fulgt af Det Konservative Folkeparti og Venstre med henholdsvis cirka 40.000 og 30.000 kr. De øvrige partiers lokalorganisationer har alle i gennemsnit mindre

end 10.000 kr. til rådighed. Set i forhold til antallet af husstande i kommunerne, har Socialdemokratiet og Venstre henholdsvis 9 kr. og 5,50 kr. at gøre godt med for de enkelte husstande, fulgt af Det Konservative Folkeparti og SF med henholdsvis 3,30 og 2 kr. Også Fremskridtspartiet og lokallisterne har mere end 1 krone pr. husstand, mens de øvrige partier har fra 80 øre og nedefter. Der er altså ikke grundlag for ekstravagante valgkampagner for særligt mange partier.

Dette er en del af baggrunden for, at mange af partiernes valgkampagner forekommer temmelig traditionelle. Næsten alle lokale partiorganisationer deltager i vælgermøder, køber annoncer i lokale ugeblade, husstandsomdeler pjecer til større eller mindre dele af kommunens husstande samt hænger plakater op. Omkring halvdelen uddeler pjecer på gader og stræder, køber annoncer i dagblade og – hvilket er bemærkelsesværdigt – deltager i spørge- og debatprogrammer i lokale radiostationer. Lokalradioen er slået igennem som en ny mediekanal for partierne, mens lokal-tv bruges af langt færre.

Vælgernes informationskilder

Vendes perspektivet 180 grader – fra metoderne som bruges af afsenderne af den politiske kommunikation om politik og personer til mod-

tagernes foretrukne informationskilder – ses samme billede som i landspolitikken: Fjernsynet og aviser er helt dominerende. Der er imidlertid en vigtig forskel, idet aviser er mere vigtige end tv ved kommunalvalg, mens situationen er omvendt ved folketingsvalg. Hele 83% af vælgerne nævner aviser som kilde, mens 66% nævner tv. Omkring 40% af vælgerne benytter radioen, læserbreve eller valgannoncer og udsendt valgmateriale, mens mindre end 30% peger på personlige kontakter og diskussioner. 5% af vælgerne nævner vælgermøder som informationskilde om kommunalvalget. Artikler i aviser og tv er – i nævnte rækkefølge – de helt dominerende informationskilder for vælgerne.

Valgets resultat

Men hvad afgør i den sidste ende valgresultatet: De lokale partiorganisationers valgkampagner? Borgmestereffekten? Den førte politik? Eller de landspolitiske vinde?

Svaret er ganske kompliceret og kan i virkeligheden kun gives præcist for den enkelte kommune ved det enkelte valg. *De landspolitiske tendenser* eller valgvinde blæser over landet med stor kraft, men slår ikke ned i kommunalpolitikken med fuld styrke – set på landsplan cirka med halv kraft – så en landspolitisk fremgang på fx 10 procentpoint slår igennem i kommunalvalgets lands-

resultat med 5-6 procentpoint.

Betragtes de enkelte kommuner, bliver billedet endnu mere broget. En række studier har vist, at politikerne forsøger at gøre vælgerne venligt stemt gennem *den førte politik* ved at øge serviceniveauet og give lavere skatter eller undlade skattestigninger i valgåret og det efterfølgende år. Det kan ligeledes vises, at vælgerne i et vist omfang belønner politikerne for dette.

Borgmestereffekten er et velkendt udtryk, men styrken af denne effekt har været omdiskuteret. Det kan nu påvises, at borgmestereffekten kommer umiddelbart efter magtskiftet i en kommune, når et parti overtager magten fra et andet parti. Er det nye borgmesterparti et mindre parti med omkring 10% af stemmerne, kan der forventes en fremgang på ca. ét procentpoint, mens et større parti, som i forvejen har omkring 50% af stemmerne, kan forvente en fremgang på 2,5-3 procentpoint.

Partiernes valgkampagner gør sig gældende i form af en *kampagneeffekt*, der størrelsesmæssigt er lidt større end borgmestereffekten. Vælgerne belønner helt kontant de partier, som fører en mere intensiv kampagne end de øvrige partier i kommunen.

Der kan altså peges på en række generelle tendenser, men som det gælder alle tendenser, kan der opstå

undtagelser. Undtagelser kan for det første tilskrives *valgkampens dynamik*, hvor en sag, et tema eller en personstrid kan vælte alle beregninger om borgmestereffekt, landspolitiske tendenser og partiernes valgkampagner. For det andet kan afvigelser fra de generelle tendenser forårsages af *kommunens kultur*.

Hvor der generelt kan påvises en effekt af stor partiaktivitet, kan personlig profilering i visse dele af landet virke stik imod hensigten, hvis den lokale kultur indeholder en klar norm om, at det ikke er passende, at man som enkeltperson fører sig for meget frem.

Betyder valget noget?

Spørgsmålet »betyder valget noget?« kan forekomme meningsløst for politikere, som brænder for genvalg, eller som håber på en borgmesterpost. De ved, at ethvert valg er marginalernes valg. Den sidste stemme kan afgøre, om flertallet tipper til den ene eller anden fløj, om den ene eller anden person vælges, eller om et parti kommer ind eller ej. Så selvfølgelig betyder valget noget.

Valget betyder ikke mindst noget for, hvilke personer som vælges. Cirka 30% af kommunalpolitikere udskiftes, mens 70% genvælges. To tredjedele af de politikere, som ikke genvælges, har valgt ikke at genopstille, så kun 10% – mindre end 500 – af landets 4.700 kommunalpoliti-

kere kasseres direkte ved valghandlingen. Vælgerne bakker altså i det store hele op om partiernes »indstillinger«.

I partier med partiliste vælges cirka 12% ved, at de på grund af personlige stemmer sprænger listen og bryder partiorganisationens prioritering. Hvis rækkefølgen på listerne med sideordnet opstilling også betragtes som udtryk for en form for prioritering, er der her tale om, at cirka 19% vælges som »overspringere«.

Kommunalvalgene er i et stort omfang udtryk for, at vælgerne bekræfter og bakker op om partiernes

prioritering af kandidaterne. Men kan det være anderledes i et land, som ikke blot kendetegnes ved konsensus, men som også kendetegnes ved stor tilfredshed med demokratiet og dets funktionsmåde? Hvor mindre end halvdelen af vælgerne var tilfredse med demokratiets funktionsmåde omkring jordskredsvalget i 1973, er tilfredsheden siden vokset støt og roligt, og omkring tidspunktet for det seneste kommunalvalg i 1993 svarede næsten fire ud af fem danskere, at de er tilfredse eller meget tilfredse med demokratiets funktionsmåde.